

С. Б. Бабаян, ТОВ «ТК Аврора»

ІДЕЇ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ КОНФУЦІЯ

Бабаян С. Б.

Ідеї естетичного виховання у педагогічній спадщині Конфуція

Стаття присвячена ідеям про естетичне виховання в педагогічній спадщині Конфуція. У статті розглянуто питання важливості естетичного виховання в процесі освіти, а також аналізується взаємозв'язок морального виховання та естетичного виховання. Показано, що цей взаємозв'язок існує й естетичне виховання відіграє важливу роль у вихованні високоморальної людини, у становленні та розвитку особистості учня. У статті наведено висловлювання Конфуція з «Лун Юй» про важливість музики, поезії та інших аспектів естетичного виховання в шкільній освіті. Головна увага звертається на один з канонів конфуціанства – «Книгу пісень», яка, на думку Конфуція, була основою музичної освіти, про що свідчать численні згадки Конфуцієм про «Книгу пісень». Особлива увага приділяється питанню вивчення музики, поезії і ритуалу, які з давніх часів у Китаї вважалися основним змістом навчання. На завершення коротко розглядається роль естетичного виховання, а саме вивчення літератури, зокрема «Шуцзін», в становленні особистості, лідера і правителя держави. Слід зазначити, що центральну роль в педагогічній спадщині Конфуція займає моральне виховання, але естетичне виховання настільки тісно пов'язане з моральним, що є невід'ємною частиною у вихованні та освіті.

Ключові слова: Конфуцій, естетичне виховання, педагогіка.

Бабаян С. Б.

Идеи эстетического воспитания в педагогическом наследии Конфуция

Статья посвящена идеям об эстетическом воспитании в педагогическом наследии Конфуция. В статье рассмотрен вопрос важности эстетического воспитания в процессе образования, а также анализируется взаимосвязь морального воспитания и эстетического воспитания. Показано, что эта взаимосвязь существует и эстетическое воспитание играет важную роль в воспитание высокоморального человека, в становлении и развитии личности ученика. В статье приведены высказывания Конфуция из «Лун Юй» о важности музыки, поэзии и других аспектов эстетического воспитания в школьном образовании. Главное внимание обращается на один из канонів конфуцианства – «Книгу песен», которая, по мнению Конфуция, являлась основой

музыкального образования, о чем свидетельствуют многочисленные упоминания Конфуцием о «Книге песен». Особое внимание уделяется вопросу изучения музыки, поэзии и ритуала, которые с давних времен в Китае считались основным содержанием обучения. В заключение кратко рассматривается роль эстетического воспитания, а именно изучения литературы, в частности «Шуцзин», в становлении личности, лидера и правителя государства. Следует отметить, что центральную роль в педагогическом наследии Конфуция занимает моральное воспитание, но эстетическое воспитание настолько тесно связано с моральным, что является неотъемлемой частью в воспитании и образовании.

Ключевые слова: Конфуций, эстетическое воспитание, педагогика.

Загальновідомо, що центральним аспектом педагогічної концепції Конфуція було моральне виховання. Але, попри це, Конфуцій також наголошував на важливості виховання інших важливих якостей такими засобами як, наприклад, музика чи вірші, тобто естетичне виховання за Конфуцієм також мало не останню роль у вихованні. Всі свої ідеї про виховання високоморальної та вихованої людини Конфуцій втілював на практиці у своїй школі. У давнину конфуціанська освіта включала в себе на ранніх етапах «шість мистецтв»: ритуали (етичні норми поведінки в суспільстві), музику, стрільбу з лука, їзду на колісниці, письмо та рахування, а на більш пізніх – поезію («Книгу пісень»), письмо, ритуали, музику, класичні «Книгу змін», літопис «Весни і осені» та інші конфуціанські канони («Книгу обрядів», «Книгу історії»). Основним змістом навчання педагога в давнину вважали поезію, ритуал і музику[1, с. 51].

Естетичне виховання в Китаї містило істотний етичний компонент, сприяючи перетворенню природи людини і облагороджування його чуттєвої натури. Конфуціанський ідеал потребував поєднання в людині «культурного» і «природного» (причому перше було тотожне поняттю прекрасного як відповідного лі у вчинках і словах досконалої людини). Учням прищеплювалося мистецтво гармонійного вираження своїх думок у віршованій (ритмізованій) формі, а також уміння красиво одягнутися для проведення ритуалу; і те, і інше вважалося зовнішнім критерієм внутрішньої гармонії. В епоху пізнього середньовіччя противники конфуціанців, були за ренесансне

звільнення особистості (педагог-філософ Лі Чжі, XVII ст.), намагалися виставити в якості головної естетичної категорії «природне і природне», але ці погляди не похитнули незмінність конфуціанських естетичних принципів виховання. Майже за 10 століть до н.е. навчання «музиці» стало обов'язковим, бо згідно з уявленнями давніх конфуціанців, вона становила частину ритуалу. Будучи досить широким поняттям, «музика» в процесі навчання включала в себе співи, гру на музичних інструментах та танці як атрибути ритуальних дій і військового мистецтва [1, с. 61 – 62].

Осмислення ролі і місця музики в суспільстві та освіті складається в епоху Пізньої Чжоу (770-255 до н.е.), і це пов'язано саме з діяльністю Конфуція. У педагогічних ідеях Конфуція музика – це засіб встановлення гармонії між Землею і Небом, бо звуками пронизаний весь світ. Інакше музика – це засіб гармонійного управління суспільством і державою. Надаючи величезного значення виховної ролі музики, Учитель говорив: «Розум утворюється читанням од, характер виховується правилами поведінки, остаточну ж освіту дає музика» [2, с. 142].

У конфуціанському каноні «Лі цзи» («Записи про ритуал») у розділі «Юецзи» («Записи про музику») знаходимо: «Всі музичні звуки народжуються в серці людини. Почуття зароджуються всередині людини і втілюються у вигляді звуків; коли ж всі ці звуки набувають закінченість, їх називають музичними тонами. Ось чому в добре керованому суспільстві музичні звуки мирні..., в неврегульованому суспільстві звуки злісні» [3, с. 330]. Вчитель вважав музику невід'ємною частиною управління державою. Якось Янь Юань запитав, як слід керувати державою, Конфуцій відповів: «Веди календар [династії] Ся, їзди у візках [династії] Іль, носи ритуальну шапку [династії] Чжоу, що стосується музики, то візьми [музику] Шаоі У. Заборони мелодії [царства] Чжен, вижени підлабузників: мелодії Чжен непристойні, а підлабузники небезпечні» (Вей Лін-Гун, 10) [4].

Конфуцій ввів музику в список обов'язкових дисциплін у своїй школі. Для Вчителя, музика була незамінною супутницею «лі». Вчитель казав: «Якщо

людина не володіє гуманністю, то як вона може дотримуватися ритуалу? Якщо людина не володіє гуманністю, то про яку музику може йти мова?» (Бай, 3) [4]; «Три види радості приносять користь і три види – шкоду. Коли радієш від того, що або чи нишу відповідності з ритуалом і музикою, або говориш про добрі справи людей, або вступаєш в дружбу з мудрими людьми, – це приносить користь. Коли відчуваєш радість від того, що або віддаєшся марнотратству, або неробству, або пирам, – це приносить шкоду» (ЦзиШи, 5) [4]. Там же знаходимо розмірковування учнів Конфуція, пов'язані з ритуалом та музикою: «Цзай Во сказав: „Жалоби за батьками дотримуються три роки, але і один рік [можна вважати] задовгий термін. Якщо благородний муж протягом трьох років не буде вдосконалюватися у виконанні ритуалів, вони прийдуть у занепад. Якщо протягом трьох років [він] не займатиметься музикою, то і музика неминуче прийде в занепад...”» (Ян Хо, 20)[4].

Конфуцій був тонким поцінувачем музики Стародавнього Китаю і добре її знав, навчався грі на музичних інструментах. Про музику Вчитель говорив так: «Музика – її можна знати! Коли починають грати, то як би разом. Коли дають музиці свободу, то вона як би єдина і проста, як би світла, як би тягуча. Й таким порядком закінчують» (Бай, 23) [4]. Він займався збором і впорядкуванням музичних творів і поклав початок традиції збирання народних пісень, ніж він великий внесок в китайську культуру. Ось що сам Конфуцій про це говорив: «Лише після того, як я повернувся в Лу з Вей, музика була виправлена, оди і гімни були впорядковані» (ЦзиХань, 14) [4].

Загальновизнано, що конфуціанство приділяло першочергову увагу музичним видам мистецтва та поезії. У «Лунь юй» містяться багато згадок про одну з найвидатніших пам'яток старокитайської пісенної поезії, що дійшла до нас, знаменита «Шицзін» («Книга пісень»). За твердженням багатьох вчених, «Книга пісень», що містить 305 зразків пісенно-поетичної творчості стародавніх китайців, складено особисто Конфуцієм в 484 р. до н. е. З трьох з гаком тисяч пісень різних районів Китаю Учитель відібрав одну десяту частину

і звів їх в єдиний пам'ятник, який отримав назву «Ши цзін». Складання «Ши цзін» Конфуцієм підтверджує давньокитайський історик Сима Цянь [2, с.142].

Особисто Конфуцій вважав, що освічена людина неодмінно повинна вивчати музику та поезію, він казав: «Шан, ви зловили мою думку. З вами можна говорити про «Ши цзін» (Бай, 8) [4]. Учитель наголошував на тому, що кожен аспект естетичного виховання гармонійно доповнюють один одного, переплітаються з моральним вихованням, в результаті чого людина самовдосконалюється та розвивається: «Надихайся „[Книгою] віршів”, спираючись на Правила, удосконалюйся музикою» (Тай Бо, 8) [4].

Учитель не тільки розповідав на словах як виховувати, але й використовував свої ідеї естетичного та морального виховання у сім'ї. Про це свідчить розповідь його сина. ЧеньКан запитав у БоЮй (сина Конфуція): «Чи є що-небудь особливе, про що ти чув (від батька)?». Той відповів: «Ні. Якось раз Учитель був один. Я пробігав в цей час по двору, і він запитав мене: „Ти вже вчив Вірші ("Ши цзін")?”. Я відповів: „Ще ні”. Тоді він сказав: „Якщо ти не будеш вчити Вірші, у тебе не буде нічого, про що говорити”. Тоді я пішов і став вчити Вірші. Іншого разу Учитель знову був один. Я пробігав в цей час по двору. Він запитав мене: „Ти вже вчив Правила ("Лі")?”. Я відповів: „Ще ні”. Тоді він сказав: „Якщо ти не будеш вчити Правила, у тебе не буде нічого, на чому утвердитися”. Тоді я пішов і став вчити Правила. Ось про ці дві речі я і чув від нього». ЧеньКан вийшов і радісно сказав: «Я запитував про одне, а впізнав одразу три: про вірші, про Правила та про те, як шляхетний чоловік відноситься до свого сина» (ЦзиШи, 13) [4].

Конфуцій, вихваляючи «Шицзін», заявив: сенс усіх 300 віршів можна висловити однією фразою: в них немає порочних думок, тобто в них усі думки «чисті» (Вейчжен, 2) [4]. Тобто Вчитель вважав, що від вивчення цих віршів думки людей стануть «чистими». Якщо дотримуватися ритуалу та вдосконалювати його, та якщо думки людини будуть «чистими», тоді й поведінка людини буде відповідати всім правилам пристойності.

Слід згадати про те, що Конфуцій звертав особливу увагу на вивчення поезії. Він особисто взяв участь у редагуванні цього збірника і зробив його підручником для своїх учнів для навчання майстерності віршування. Не дарма читання віршів стало обов'язковою дисципліною конфуціанства. Завдяки своїм високим художнім характеристикам і глибокому змісту збірка мала величезний вплив на пізнішу китайську поезію[6, с. 1].

Також, для того, щоб бути «ерудованим в літературі» Конфуцій рекомендував вивчення «Шу». «Шу» – це «Шаншу» або «Шуцзін» (кит. 书经, «Книга історичних переказів»). Конфуцій вважав, що оскільки в цій книзі викладені заслуги стародавніх імператорів і правителів у справі управління державою, містить опубліковані ними важливі висловлювання, що стосуються цієї справи, вивчення її допоможе дізнатися, як стати добропорядною людиною, яка дотримується всіх правил пристойності і ніколи не бешкетує, ознайомитися з досвідом в справі управління і пізнати, як потрібно керувати державою [7, с. 60].

Тож, Конфуцій наполягав не тільки на важливості морального виховання, але й наголошував на важливості естетичного виховання. На його думку, естетичне виховання зміцнює моральний дух людини, а також допомагає розвинути якості лідера, яким може стати тільки освічена та високоморальна людина. «Той, хто не читав їх (пісні), подібний тому, хто сидить мовчки, повернувшись обличчям до стіни» (Ян Хо, 10) [4].

Література

1. **Боревская Н. Е.** Очерк истории школы и педагогической мысли в Китае. – М. : ИДВ РАН, 2002. – 146 с.
2. **Ген-Ир У.** Формирование музыкальной культуры в Древнем Китае / У Ген-Ир // Известия Российского государственного педагогического университета имени А. И. Герцена. – 2009. – № 12 (89). – С. 139 – 147.

3. **Духовная** культура Китая: энциклопедия: в 5 т. + доп. том / гл. ред. М. Л. Титаренко; Ин-т Дальнего Востока РАН. – М. : Вост. лит., 2006.
4. **Переломов Л. С.** Конфуций: «Лунь Юй». – М. : Вост. лит., 2000. – 588 с.
5. **赵浩如.** 诗经选注。上海古籍出版社，1980.
6. **Ян Жун-го.** Конфуций – «совершенномудрый» реакционных классов / Ян Жун-го. – Пекин : Издательство литературы на иностранных языках, 1974. – 80 с.

Babayan S. B.

The Ideas of Aesthetic Education in the Pedagogical Heritage of Confucius

The article is devoted to the ideas of aesthetic education in the pedagogical heritage of Confucius. The article discusses the importance of aesthetic education in the educational process, and examines the relationship of moral education and aesthetic education. It is shown that this relationship exists and aesthetic education plays an important role in the education of highly moral person in the development of the individual student. The article presents the statements of Confucius "Lun Yu" about the importance of music, poetry and other aspects of aesthetic education in school education. The main attention is drawn to one of the canons of Confucianism - "Book of Songs", which, according to Confucius, is the basis of music education, as evidenced by the numerous references to Confucius about "Book of Songs". Particular attention is paid to the study of music, poetry and ritual, which for a longtime in China is considered to be the main content of education. In conclusion, briefly discusses the role of aesthetic education, namely the study of literature, in particular "Shujing" in the development of personality of the leader and the governor of the state. It should be noted that the central role in the pedagogical heritage of Confucius takes moral education, but the aesthetic education is so closely connected with the moral that is an integral part in the upbringing education.

Key words: Confucius, aesthetic education, pedagogics.

Відомості про автора

Бабаян Сана Борисівна – менеджер із зовнішньої економічної діяльності ТОВ «ТК Аврора». У 2009 році закінчила ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» за спеціальністю «Переклад» та здобула кваліфікацію перекладача, вчителя англійської та китайської мови. Наукові інтереси: китайська мова, педагогіка КНР.

Стаття надійшла до редакції 06.04.2015 р.
Прийнято до друку 26.06.2015 р.
Рецензент – д. п. н., проф. Харченко С.Я.